Vlaams Parlement

SCHRIFTELIJKE VRAAG

nr. 336
van **KRISTOF SLAGMULDER**
datum: 19 februari 2021

---

aan **MATTHIAS DIEPENDAELE**
VLAAMS MINISTER VAN FINANCIËN EN BEGROTING, WONEN EN ONROEREND ERFGOED

Neven- en herbestemming kerkgebouwen - Erfgoedwaarde grafzerken

In de Commissie voor Wonen en Onroerend Erfgoed is het onderwerp aangaande de neven- en herbestemming van kerkgebouwen al enkele keren aan bod gekomen.

Aan de meeste kerkgebouwen in Vlaanderen is op het terrein rond de kerk een oud kerkhof terug te vinden waar bekende en soms minder bekende overledenen hun laatste rustplaats kennen. Vaak zijn die graven honderden jaren oud en hebben ze een grote erfgoedwaarde.

Tijdens een inventarisatie van roerend en onroerend erfgoed aan de Sint-Amanduskerk in Denderleeuw vorig jaar, stootte de Kerkraad op een bizarre grafsteen die later bleek toe te behoren aan een ereconsul. Bij de neven- en herbestemming van kerkgebouwen dient daar ook aandacht aan te worden besteed.

1. Wordt bij neven- en herbestemming van kerkgebouwen ook aandacht geschonken aan de graven/kerkhoven die aanpalend zijn?
2. Op welke manier wordt dat gedaan? Zijn daar specifieke voorbeelden van?
3. Zijn er voorbeelden van herbestemmingen van kerkgebouwen waar de grafzerken volledig verwijderd werden? Werden die op een andere plaats bewaard om de erfgoedwaarde te behouden?
4. Neemt de minister ter zake initiatieven?

MATTHIAS DIEPENDAELE
VLAAMS MINISTER VAN FINANCIËN EN BEGROTING, WONEN EN ONROEREND ERFGOED

ANTWOORD
op vraag nr. 336 van 19 februari 2021
van **KRISTOF SLAGMULDER**

---

1. Eigenaars en beheerders besteden bij neven- en herbestemming van kerkgebouwen vaak aandacht aan de aanpalende graven en kerkhoven. Dat gebeurt via verschillende instrumenten.

   In het Decreet op de begraafplaatsen en de lijkbezorging en het bijhorende Besluit van de Vlaamse regering wordt de lokale overheid verplicht een lijst van lokaal funerair erfgoed op te maken. Deze lijst bevat minimaal een lijst van graven en graftekens die belangrijk zijn voor een lokale gemeenschap, zelfs als deze niet officieel beschermd zijn. Het agentschap Onroerend Erfgoed publiceerde onlangs een onderzoeksrapport over het thema funerair erfgoed, 'Sterven in Stijl'. Eerder bracht de Provincie Vlaams-Brabant een handig draaiboek uit over dit thema.
   Momenteel werkt de administratie samen met PARCUM vzw en Monumentenwacht vzw aan een praktisch overzicht van veelgestelde vragen met antwoorden om lokale beheerders van funerair erfgoed op weg te zetten met de inventarisatie van dit erfgoed. Een goede inventaris biedt immers waardevolle informatie voor een langetermijnbeleid en beheer van de graven en de kerkhoven. Belangrijk is dat men aandacht besteedt aan de waardering van de individuele graftekens én aan de totaliteit van een begraafplaats. Enkele gemeenten waar een inventaris en toekomstvisie werden opgemaakt zijn bijvoorbeeld Beernem, Langdorp (Aarschot), Alveringem en Riemst.

   De reflex om bij de opmaak of de implementatie van een kerkenbeleidsplan rekening te houden met omliggende kerkhoven gebeurt op het lokale niveau. Men kan hierbij ook advies vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed, aan de betrokken erkende onroerenderfgoedgemeente of intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst, aan PARCUM vzw, Monumentenwacht vzw of aan een andere erfgoedorganisatie. In het luik ‘Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving' geeft men informatie over de eventuele aanwezigheid van een omliggend kerkhof en bij de 'architecturale mogelijkheden' onderzoekt men of eventuele uitbreidingen of andere ontwikkelingen verhinderd worden door de aanwezigheid van kerkhoven.

   Bij een neven- of herbestemming van een kerkgebouw bekijkt de eigenaar of beheerder of de nieuwe functie het omliggende kerkhof respecteert. Dat gebeurde bijvoorbeeld in Oorbeek (Tienen) en Schelderode (Merelbeke). Ook zichtbare graven of tijdens de werf ontdekte grafstenen kan men zinvol integreren in een nieuw project. Dit is afhankelijk van verschillende factoren, zoals de intrinsieke waarde en leesbaarheid van de graven, de afmetingen, de mogelijke integratie bij nieuwe ingrepen (zoals nieuwe vloeren). Bij beheerwerken is het belangrijk om de graftstenen te beschermen tegen slijtage in de kerk en tegen de invloeden van weer en wind in een buitenopstelling. Soms is een nieuwe opstelling, rechtstaand in de kerk een optie. Een dergelijke museale opstelling in situ hoeft geen probleem te betekenen bij de herbestemming van de kerk. Bij beschermde kerkgebouwen wordt deze visie ook veelal opgenomen in een beheersplan, dat zicht biedt op de werken die men plant op middellange termijn.

2. Zie het antwoord op deelvraag 1.

3. Mijn administratie heeft vooral zicht op de ontwikkelingen bij beschermde kerkgebouwen, graven en kerkhoven. Wellicht zijn er vóór de bescherming al kerkhoven

en grafzerken in en rond kerken geruimd. Dat gebeurde in het verleden vooral bij de vernieuwing van kerkinterieurs waarbij binnenkerkse grafzerken regelmatig verwijderd en verplaatst werden. Soms werden ze rechtstaand tegen de binnenmuren van de kerken geplaatst, soms op het kerkhof.
Sommige gemeenten bekijken bij nieuwe bestemmingen van een kerkgebouw hoe een toegang op een andere manier kan georiënteerd worden of hoe de omliggende graven een afscherming (bijvoorbeeld door beplanting) kunnen krijgen.

Ik kan u enkel voorbeelden bezorgen van projecten waarbij in het beheer de grafzerken meegenomen zijn in het actuele beheer:

- Bonheiden: het Sint-Martinuskerkhof wordt volledig behouden;
- Hasselt: de begijnhofkerk is als ruïne bewaard; bij de herinrichting zullen de grafzerken van de begijnen museaal op de site worden opgesteld;
- Sint-Martens-Bodegem: herbestemming kerk tot urnenkerk met het kerkhof nog in gebruik als begraafplaats;
- Galmaarden: herbestemming kerk tot bibliotheek en overdekte markt; hier behoudt men het resterende deel van het kerkhof;
- Sint-Pieters-Leeuw: geplande restauratie van de kerk; de waardevolle graven worden geregistreerd en bewaard;
- Meerhout: bij de opmaak van het beheersplan zal men de graven inventariseren en waarderen, zodat men dit verder kan bekijken bij de herinrichting van een deel van het kerkhof als park;
- Gent: de bestaande grafstenen in de Sint-Baafskathedraal zijn maximaal geïntegreerd in de vernieuwde bevloering;
- Westkapelle: de bestaande grafstenen zijn gerecupereerd en opgenomen in het sacrale gedeelte van de kerk;
- Mechelen: in het Predikherenklooster zijn tijdens het archeologisch onderzoek verbonden aan de restauratiewerken onder de betonnen vloertegels ruim vijftig grafstenen onderzocht. Daaruit bleek dat deze grafstenen niet meer op hun oorspronkelijke plaats lagen en men integreerde ze in de nieuwe vloer.

4. Het Regeerakkoord voorziet de nodige ondersteuning bij de neven- en herbestemming van kerkgebouwen. Naast stimulerende en sensibiliserende maatregelen gaat het hierbij ook over kennisdeling. De Vlaamse overheid maakt werk van een objectieve inschatting van de (erfgoed)waarde en het herbestemmingsprofiel van de kerken. Dit kan lokaal als leidraad dienen om te bepalen welke toekomst geschikt is en op welke manier die kan gerealiseerd worden. De aanwezigheid van een kerkhof zal zeker één van de aspecten zijn die hierbij aan bod komen.